

ОСНОВНИ ПОДАТЦИ ЗА ОПШТИНА ТЕТОВО

Општи информации

Тетово се наоѓа на северозападниот дел на Република Македонија, на падините на Шара, односно на Долната Полошка Котлина. Денеска општина Тетово зафаќа простор од 87 км², а заедно со новформираните општини кои произлегуваат од неа и кои и ден денеска гравитираат кон неа, таа површина изнесува 1053 км².

Гледано од демографска смисла Тетово е мултиетничка средина со околу 200.000 граѓани од кои : Албанци се околу 83%, Македонци околу 12% и 5% Турци, Роми, Срби и др., а според верската припадност над 80% припаѓаат на муслиманската вера и останатите на православната.

Општина Тетово има 86.580 (според службените резултати) жители и според етничката припадност се :

Албаници	60.886
Македонци	20.053
Турци	1.882
Роми	2.357
Власи	15
Срби	604
Бошњаци	156
Останато	627

Тетово спаѓа меѓу најстарите градови во Македонија, во кој низ историјата се испреплетувале голем број култури засновани врз традицијата на граѓанските општества кои живеат во овие простории. Во Тетово постои едно албанско аматерно културно-уметничко друштво, три македонски и едно турско. За жал, до сега немало некоја посебна институционална организација на ниво на Општината или на Републиката за организацијата на различните културни активности.

Во Тетово постојат 89 основни училишта, 5 средни, Универзитет во Тетово на албански јазик, кој што се уште не е легализиран, како и Универзитетот на Југо-источна Европа кој започнува со работа ова 2001год.

Тетово се наоѓа на 460 – 500 мнв и има средно континентална котлинска клима со просечна годишна температура од 11,6 ° Ц.

Стопанството во Тетово се заснива во некои најголеми стопански организации наследени од поранешниот систем, а во последно време значајно место завзема приватниот сектор, од сите области на стопанството, а особено преработката на дрвото, метало структурската индустрија, пластиката, трговијата и друго. Стопанска вредност ќе има магистралниот пат, односно коридорот 8 Драч-Софија-Истамбул, кој поминува низ Тетово и е во изградба.

Климатско – почвените, хидрографските и просторните услови одговараат за развој на земјоделството и сточарството, односно преку поволните температури, погодни почви со висока бонитетна вредност и обилното количество на воден потенцијал се овозможува одгледување на житни, градинарски, овоштарски, фуражни и некои индустриски култури. Во однос на сточарството, истите тие услови одговараат посебно за развој на краварството и високопланинските пасишта, за предуслов за развој на овчарството.

Главното место за развој на туризмот го држи туристичкиот центар Попова Шапка и другите природни убавини на Шар Планина, кој што е познат за развојот на белиот спорт во Републиката па и во светските размери.

Реката Пена бисерот на градот и вечниот предизвик на тетовчани е најубавиот украс со кој што природата го дарувала ова прекрасно поднебје.

Како најпознати културно споменички наследства се набројуваат : Шарена џамија, Арабати Баба Теќе, Амам, Стар мост, Тетовското Кале, Лешочкиот Манастир и др, кои истотака придонесуваат за развојот на туризмот.

Култура

Добрата геостратешка положба, тоа што се наоѓа на крстопат и Полог со родната земја, се причините со кои Тетово им го привлекуваше вниманието на разни освојувачи. Во XV век Тетово

го освојуваат турците. Со доаѓањето на турците се развива еден друг вид на култура. Нејзино огниште станува комплексот на бекташианското теќе наречено ХАРАБАТИ(ТЕКЕ), изградено од Серсем Али Деде (1538-1548).

Османлиите на Тетово му подарија многу јавни и верски објекти кои припаѓаат на исламската култура : џамии, теќиња, народни куќни за сиромашните, амами (јавни бањи), шадервани (фонтани) и др.

За споменување е библиотеката на Арабати Теќе од XVIII – XIX век, затоа што во неа културата и образованието се развива паралелно со исламската религија. Во оваа библиотека се вршеше и копирањето на дела од интелектуалците на времето, со избрана калиграфија кои покасно се красеа со орнаменти завиткани во кожа.

Во Тетово го имаме Калето на Тетово, кое се наоѓа на врвот на Балтепе, одма над Тетово. Тоа се изгради во 1820 год. од страна на Абдурахман Паша. Овој културен објект претставува една ретка убавина од минатото. Неговата содржина е доста комплексна. Внатрешниот дел има 5 сараји, големи куќни, бањи, еден бунар на средина и 3 тунели за излез. Во тек на војните претрпе големи оштетувања.

Во Тетово постои библиотеката “Кочо Рацин”, меморалниот музеј, историскиот архив и др. Денеска Тетово го краси објектот подигнат на темелите на Чарши-џамија, изграден во 1975 год. Тоа е Домот на Културата, каде се развиваат паралелно сите култури на граѓаните на Тетово, без оглед на нивната национална припадност. Во склоп на овој Дом се развиваат голем број културни активности : музички, театарни(драмски), активности од ликовната и книжевната уметност .

Од музичките активности се истакнуваат: младинскиот мешан кор, женскиот кор, машкиот кор и културно-уметничките друштва. Вреди да се истакне успехот на младинскиот мешан кор под диригентство на Арифхикмет Џемаили, кои од Светската Олимпијада во Линц, Австрија 2000 год., се вратија со сребрен медал, а во Wermigerode, Германија 2001 год. го освојеа првото место.

Од најпознатите културно-уметничките друштва кои делуваат во овој Дом, односно во Тетово, се набројуваат : КУД “Џеладин Зеќири”(1949), КУД “Иљо Антевски-Смок” и КУД “Јени Хајат”.

Во служба на драмските активности, постои посебно драмско студио за возрасни, младинско студио и студио за деца.

Во Домот на Културата постои и делува ателието на ликовната уметност во кое се афирмираат и развиваат професионалните и аматерните ликовни уметници, т.ш. се организираат голем број уметнички изложби.

Од книжевно-уметничките активности се истакнуваат литературните клубови „Литературен Клуб 94“ и „Кирил Пејчиновиќ“. Се организираат промоции на книги, литературни и поетски излагања, манифестации по повод на разни писатели од нашето културно творештво, се објавуваат конкурси за помладите книжевни уметници по разни литературни дела и истите се наградуваат и др.

Невладината организација Мултикултура, која се занимава со активности од областа на Културата .Има реализиран неколку проекти во овј област на пример Култура Мост на зближување.и други проект со Културен карактер.

Хуманитарната невладина организација “Лоја”, која што е поддржана од Канадската Амбасада, истотака поседува свој локалитет во склоп на овој Дом. Треба да се истакне нејзината функција во нашата средина, имено таа се занимава со разни културни активности со децата од предшколската возраст до осмо одделение и албанци и македонци т.ш. заеднички учествуваат и се дружат во разни активности на пр. цртање, учење на англискиот јазик, компјутерски знаења, разни игри, и др.

Во склоп на овој Дом се организираат и разни економски саеми, каде најуспешните производители ги презентираат нивните производи

Стопанство

За време на поранешниот систем две големи државни претпријатија (таканаречен општествен капитал) постојеа во Тетовскиот регион. Едното беше ЈУГОХРОМ, фабрика за хром и Електрично топење на Феросиликатите, сместена блиску до село Јегуновце. Втората е ТЕТЕКС, во предградијето на Тетово, фабрика за производство на разни видови производи од текстил, почнувајќи од волнени предива па се до готови одела.

Во минатото, државните фирми беа главните абсорбенти на работната сила во регионот. Денеска, првата (Југохром), после неуспехот да се приватизира (да се купи) од страна на самите работници, е една од главните загубари во државата и е прва на листата на Светската Банка за затворање. Владата се обидува да најде некој стратешки партнер да инвестира во фирмата, но сепак овој напор не дава никакви резултати.

Ситуацијата изгледа многу подобра во случајот на Тетекс, поради тоа што фирмата успева да ја задржи позицијата на пазарот за своите конфекциски производи, за повеќето од малопродажните ланци на продавници кои оперираат во САД и Европа.

Ситуацијата со другите фирми во поранешниот државен сектор е многу тешко да се процени еднадвор. Стандардното сметководство и контролната регулатива постојат само во хартија. Заради тоа, давањето на вистински годишни извештаи на контролата или одржување на годишни собранија сеуште е ретка појава. Повеќето од фирмите од Тетово не се регистрирани ни на третиот, неофицијален пазар на Македонската берза и никој нетргуваа со нивните акции, поради тоа никој и не прави проценка на нивната пазарна вредност.

Во земјоделскиот сектор постои една холдинг компанија (ЗИК) со неколку успешни придружички (фабрики за преработка на млеко, јавни магацини, објекти за длабоко замрзување и ладење). Исто така постои и една успешна локална фабрика за леб и пецива Жито Полог, Јелак (столарија за мебел и градежништво), Алумина (полуфабрикати од алуминиум), Единство (кошули), Југотутун (преработка на тутун), Пластика (медицинска пластика), Автопрогрес (мебел од метал), и други.

Во овој сектор има фирми кои патат или се опоравуваат од стечајна процедура и други кои се извозници во релативно добра кондиција. Со еден адекватен период и со подобрување на вештините во раководењето (менаџментот) некои од нив можат да станат многу атрактивни за преземање, ако такви можности се појават. Како и да е на сите нив им треба модернизација и реконструкција, а тоа бара нормален пристап до финансиите, почнувајќи од формирањето на комерцијални домашни и странски банки и консултантска поддршка. Бројот на директните стопански контакти со фирмите од Западна Европа се уште е многу мал. Многу често менаџментот нема доволно елементарни менаџерски вештини и му недостасуваа знаење на странските јазици.

Локалните Банки

Според официјалните статистички податоци за 1995 вкупното инвестирање во регионот било 724.9 милиони денари или околу 16.7 милиони долари. Но тие инвестиција се многу не избалансирани со 75% од вложувањата во изградба на објектите и само 25% во нова опрема или замена. Приватните фирми имаат малку пристап до странските развојни фондови кои се дистрибуирани преку комерцијалните банки и во главно завршуваат во бившите државни фирми.

Банкарскиот систем во регионот се состои од една локална банка и три придружни канцелари (филијали) од скопски банки. За локалните МСП, овие банки даваат кратко рочни кредити со големи каматни стапки. Локалната банка, Тетовска Банка, беше формирана од страна на локалните државни фирми и воглавно им нудеше услуги

За исплата на плати и како краткорочен пазар на пари. Банката не е вклучена во групата на посреднички банки за паричните фондови за развој. Останатите две банки работаат само со локалните граѓани, а не со правни субјекти.

Конкурентните предности на регионот

Репоматериалите за локалната индустрија, за жал многу често се увезуваат. Југохром увезуваа хромииум од Албанија, Турција и од далечниот Исток. Вкупното производство на природна волна во Македонија не иснесува повеќе од 20% од капацитетот на Тетекс. Локалната индустрија на чевли, кожа и бунди ја увезува кожата од Турција. Индустријата за преработка на мермер и камен ги увезува камените блокови од Италија и Грција и така натаму.

Затоа конкурентните предности и перспектите на регионот треба да се гледат во традиционалните индустрии на регионот, како прво во преработката на земјоделските и прехранбените производи. Регионот има многу погодна клима за успешен развој на овој сектор и

всушност секоја година произведува значителен вишок од различни видови на зеленчук и овошје, а посебно јаболка.

Во туристичкиот сектор големиот потенцијал на Попова Шапка и расположливите капацитети на хотелите треба да се издигнат на повисоко ниво.

Туристичките услуги што се нудат, менаџерските вештини и сите други додатни програми треба да се унапредат. На овој центар му е потребен стратешки партнер од некоја од традиционалните земји на зимскиот туризам. Некој кој е способен и кој сака профит за да може да го претвори овој центар во еден профитабилен генератор.

Третата конкурентна предност на регионот може да се бара и во ниската цена на работната сила. Ова може да биде многу корисно за индустриите каде што работата не може лесно да се замени со машини, на пример готовите одела и кошули, како и многуте финални фази во другите индустриски гранки.

Последните случувања што беа поврзани са Косовската криза и приливот на бегалците имаше многу јак ефект врз економијата на регионот. Всушност, регионот за еден краток период имаше бенефици и локалната потрошувачка значително се зголеми. Треба само да се додаде и тоа дека Косовската ситуација може да развије неки подолготрајни предности за регионот.се разбира ако се продолжи онака како се очекува од страна на меѓународната заедница.

Земјоделство сточарство

Вонредните климатски услови и рељефот на положката котлина, со една аграрна површина од 7561 хектари, од кои обработливо земјиште се 3937 хектари, или 52%, претставуваат оптимални услови за развој на земјоделството. Вредните земјоделци од оваа општина го одгледуваат најквалитетниот зеленчук во Републиката. Далеку се прочуени тетовскиот грав, пиперките и друг вид на зеленчук. Посебно значење граѓаните му придале и на овоштарството. Земјоделскиот комбинат одгледува и расадник за овошје. Тетовското јаболко е прочуено и надвор од државата. Овде значајна улога игра и професионалниот кадар, обучен во средното земјоделско училиште во Тетово.

Обработливи Површини

Површини по категории на користење - хектари -

Земјоделска површина	Обработлива површина					Пасишта
	вкупно	ораници и бавчи	овоштарници	лозја	ливади	
38264	3594	2981	306	69	238	34670

Површина и производство на жита

	површина-хектари		принос	
	засеана	ожнеана	вкупен во тони	кг по хектар
пченица	511	511	1790	3504
рж	12	12	18	1500
јачмен	59	59	93	1574
овес	17	17	27	1570
пченка	607	607	4775	7867

Површина и производство на индустриски растенија

	површина-хектари		принос	
	засеана	ожнеана	вкупен во тони	кг по хектар
шеќерна репка	5	5	165	33000
тутун ¹⁾	25	25	51	2056

1) Принос на сув лист

Површина и производство на градинарски растенија

	површина-хектари		принос	
	засеана	ожнеана	вкупен во тони	кг по хектар
компир	226	226	3601	15935
кромид	67	67	541	8076
лук	13	13	68	5254
зелка и кељ	45	45	758	16856
домати	177	177	3253	18379
пипер	276	276	5496	19912
бостан	31	31	709	22855

Површина и производство на меѓупосеви и подпосеви

	принос		
	ожнеана	вкупен во тони	кг по хектар
Грав меѓупосев	152	132	870
Компир меѓупосев	27	310	11463

Површина и производство на фуражни растенија

	површина-хектари		принос	
	засеана	ожнеана	вкупен во тони	кг по хектар
Детелина	45	45	255	5669
Луцерка	263	263	1818	6913
Граор сено	51	51	412	8086
Добиточен грашок - сено	15	15	142	9500
Крмна пченка	31	31	590	19029
Добиточна репка	28	28	319	11382

Површина на ливади и пасишта и производство на сено

	користена површина хектари	принос	
		вкупен во тони	кг по хектар
Ливади ¹⁾	238	639	2686
Пасишта ¹⁾	31540	9462	300

- 1) Во РМ и општините, во вкупно е вклучена површината и производството на останатото неорганизирано земјиште

Овошни стебла и производство на овошје

	број на стебла		принос	
	вкупно	родни	вкупен во тони	кг по стебло
Цреши	1940	1908	49	26
Вишни	117385	57385	89	2
Кајсии	875	875	18	21
Дуњи	325	325	9	28
Јаболка	66585	66185	799	12
Круши	6630	6630	184	28
Сливи	3530	3530	93	26
Праски	1120	1120	21	19
Ореви	1210	1210	41	34

Број на пенушки винова лоза

	Родна површина хектари	број на пенушки во илјади		принос	
		вкупно	родни	вкупен во тони	кг по пенушка
Лозја	65	260	260	390	1.5

Шумарство

Со шумскиот фонд на Општината стопанисува ЈП „Македонски шуми“, ш.с. „Лешница“ Тетово.

Главната дејност е искористување, заштита и подигање на нови насади на шума. Од искористувањето 80% служи за огрев на населението, т.ш. снабдувањето со огревното дрво се врши два пати годишно и тоа на пролет и на есен, 10% се користат за затоплувањето во основните и средните училишта сместени на територијата на Општина Тетово, останатото 10% е техничко дрво кои наоѓаат примена во дрвената индустрија.

Под заштита се подразбира дејност која ги чува шумите од бесправна сеча, заштита од фитопатогени заболувања по растенијата и од пожари на отворен простор т.е шумски пожари кои се присатни особено во текот на летните месеци и кои нанесуваат огромна штета на шумскиот фонд.

Под дејност обновување на шумскиот фонд се подразбира пошумување со садници и потсејување на шумски површини со сече.

Во територијата на Општина Тетово, освен главните производи од шума постојат и споредни шумски производи, како што се: боровинки, нане, габи, разновидни растенија од кои се прават лековити чаеви.

Најраспространети видови дрва во оваа подрачје се бука, габер и даб, кои во вкупниот број на шумскиот фонд учествуваат со околу 90%.

Шумски фонд

Вкупна површина под шуми : 28.757,10 ха

Бука	9.927,28 ха.
Ела	693,25 ха.
Смрча	288,06 ха.
Багрем	240,25 ха.
Молика	3,72 ха.
Црн бор	601,67 ха.
Бел бор	9,09 ха.
Габер	6.724,96 ха.
Зеленика	65,38 ха.
Даб	9.166,75 ха.
Леска	184,78 ха.
Костен	39,28 ха.
Останато	812,63 ха.
Вкупно	28.757,10 ха.

Дрвна маса : 2.095.625 м³.

Тековен прираст : 39.735 м³.

Сечив егат за 10 години : 388.483 м³, односно годишно 38.848 м³ кој се совпаѓа со тековниот прираст.

Туризам

Тетовската околина со нејзините природни убавини, во минатото, па и денеска, наголемо го привлекува интересот на туристите и се афирмира како туристичка страна на оваа Република. За развојот на туризмот значајно улога одиграла изградбата на сообраќајната мрежа, а нејзината модернизација во иднина ќе ја забрза оваа гранка на економијата.

Главно место во развојот на туризмот завзема центарот Попова Шапка, но и другите убавини кои се на Шар Планина. Убавиот терен во склоп на планинскиот масив, релативната височина, подобниот рељеф, снежните врнежи, претерано го красат овој спортски рекреативен центар.

Центарот на Попова Шапка, со надморска височина од 1780 метри, благодарејќи на рељефот, и идеалните терени, станува идеален за издигнување на спортски центар.

Попова Шапка може да се искористи во тек на зимата како скијачки центар со манифестации од меѓународен ранг. Додека пак преку лето нејзините природни убавини привлекуваат најразлични планинарски друштва. Изградбата на жичарницата Тетово-Попова Шапка, започната во 1962 год. и завршена во 1969 год, како и асфалтираниот пат, му овозможуваат на сиот хотелиерски комплекс во текот на зимата да биде преполн.

Должината на жичарницата изнесува 7км. За едно кратко време (40мин) со височинска разлика до 1400 м се пристигнува во рекреативниот центар. Шапка ја забавуваат и викенд куќичките, наредени една по друга со добро уредена инфраструктура. Во масивот на Шара се истакнуваат и природните езера со ретка убавина.

Во Тетово, освен Попова Шапка, се посетува и комплексот Арабати Баба Теќа, изградено од 1538 – 1548 год, каде туристите се запознаваат со културните богатства на овој објект, во чиј состав постои и еден импозантен ресторант.

Истотака со значајна посетеност, странска а посебно домашна преку викенд излетувањата, е и Калето на Тетово, изградено во 1820 год, кое претставува еден културен комплекс на минатото.